

Professió i paritat en el camp de les ciències experimentals: un binomi possible

Rosa Caballol
en nom de les guardonades

7 de març de 2012

Benvolgut rector,
Benvolguda directora de l'Observatori de la Igualtat,
Estimada Maria Antònia Ferrer,
Distingida professora Mary Nash,
Benvolgudes amigues i amics,

Totes volem manifestar el nostre agraïment sincer per aquesta distinció, en primer lloc al jurat que ens l'ha atorgat, i en segon a la institució que l'ha promogut.

En aquest any en què celebrem el 40è aniversari dels inicis dels estudis universitaris de Química a Tarragona, ens sembla que la Distinció que ens heu atorgat té un significat molt especial. No es tracta, en aquest cas, de reconèixer un treball específic per la igualtat o per la defensa dels drets de les dones: nosaltres no ens hem singularitzat per aquesta aportació. El que sí hem fet des d'aquell petit nucli que es convertiria després en la Facultat de Ciències Químiques de la Divisió VII de la Universitat de Barcelona ha estat mantenir dia a dia la voluntat de ser unes professionals universitàries, un objectiu al qual hem dedicat esforç, treball i

responsabilitat. Pel camí hem hagut de fer sacrificis i establir prioritats personals, però també hem tingut la sort de no haver hagut de lluitar contra un entorn professional hostil i atàvic que ens hagi impedit aquesta fita. Entenem, doncs, aquesta distinció col·lectiva com el reconeixement que a la universitat l'exercici de la professió en igualtat és possible; en definitiva, que el que és possible és la normalitat. Nosaltres ens sentim doblement gratificades de ser protagonistes d'aquesta situació i del fet que avui la nostra institució vulgui donar-li rellevància.

Podríem preguntar-nos per quin motiu es reconeix i es distingeix justament allò que sembla normal. Som molt conscients que si el nostre assoliment paritari mereix el ressò és ben bé perquè, pel contrari, és una rara força excepcional quan es mira el món universitari tant del país com de fora. Hi ha moltes dades recopilades en molts informes, elaborats a escales molt variades. Per esmentar-ne un: el *She Figures*, de la Comissió Europea, que analitza la situació de les dones a través d'Europa, en particular de les que han cursat una educació superior. Aquestes dades són molt més tossudes del que la nostra percepció ens permet d'imaginar, des del que podríem denominar *l'oasi de les científiques de la URV*. Per què, doncs, aquesta singularitat nostra?

Comencem per fer un breu repàs a la història. Com dèiem, fa 40 anys que es van iniciar els estudis universitaris de Química a Tarragona: l'any 1971 es va crear la Delegación de Estudios Universitarios de la Facultad de Ciencias de la Universidad de Barcelona, juntament amb la germana Delegación de Estudios Universitarios de la Facultad de Filosofía y Letras. La seu en va ser l'antic col·legi de La Salle, a la plaça Imperial Tàrraco, aquell edifici tan inhòspit que malgrat tot ens porta records entranyables i certa nostàlgia d'una època passada. Aquell immoble i el bar propiciaven relacions entre les persones que anaven més enllà de les purament professionals. Algunes de les imatges de tots aquests anys que hem pogut recopilar en donen bona fe. Fins i tot podrien fer-vos pensar que el que no teníem temps de fer era treballar...!

A la primeria, en aquella Delegación de Ciencias Químicas hi havia molt poc professorat local i la majoria de les classes anaven a cura de professors i professores que els departaments de la Universitat de Barcelona enviaven cap a Tarragona els dies que tocava. És per això que l'embrió de la Facultat de Química de Tarragona neix una mica més tard, amb

una important incorporació de professorat a la segona meitat dels anys setanta, entre el qual ens comptem la majoria de les que som avui aquí i algunes de les persones que ens acompanyeu. El més notable d'aquella incorporació massiva va ser una ferma voluntat d'arrelar en aquestes terres, de les quals no tothom proveníem, d'impulsar-hi la docència, la recerca i la vida universitària, tan ferma aquesta voluntat que la gran majoria tenim encara avui plena activitat a la URV.

Quan l'any 1983 la Delegación es va convertir en Facultat de Ciències Químiques de la Divisió VII, encara en el si de la Universitat de Barcelona, ja existia una recerca que, si bé les condicions eren precàries i mancaven mitjans tan essencials com ara l'accés a unes fonts bibliogràfiques adequades, suplia les mancances amb entusiasme, dedicació, col·laboracions externes i una multitud de viatges a les universitats de Barcelona, sobretot a les biblioteques, als serveis tècnics i a la terminal d'un ordinador que va arribar a ser famós, l'Univac que el Ministeri tenia al carrer de Vitruvio, a Madrid.

A mitjan anys vuitanta ja es començaven a notar els fruits, en forma de publicacions sortides d'aquí, de les primeres tesis doctorals i dels primers projectes finançats. Homes i dones vam anar accedint de forma equilibrada a places permanents, a la responsabilitat en la direcció de la recerca i en les tasques de gestió. Quan es va crear la Universitat Rovira i Virgili, a finals del 1991, l'àmbit de les ciències experimentals estava ja ben consolidat i la producció científica havia adquirit visibilitat. S'aconseguien projectes i grups consolidats, liderats per homes i, més freqüentment els primers anys, per dones. Aquest últim aspecte, en particular, va constituir una autèntica raresa en el context català (i no català) del nostre àmbit, de la qual donen fe els documents de l'època sobre la recerca a Catalunya.

La diversificació posterior en centres i en departaments no ha fet canviar al llarg del temps aquesta situació globalment equilibrada. Per prendre un indicador fàcil d'obtenir, l'evolució del nombre de catedràtiques i catedràtics d'universitat de la plantilla ho il·lustra clarament. Així, l'any 1991 van accedir a una càtedra un home i una dona, els primers entre els que havien fet la seva trajectòria acadèmica a Tarragona, si més no després del doctorat. Particularment significativa de la tendència a la paritat entre dones i homes va ser tota la dècada dels noranta, en què el

nombre de catedràtiques no va ser mai inferior al de catedràtics. Avui, quan ja fa vint anys que es va crear la URV, els tres departaments de Bioquímica i Biotecnologia, de Química Analítica i Química Orgànica, i de Química Física i Inorgànica, segueixen sent exemples de paritat en tots els vessants de l'activitat universitària, des de la productivitat científica i el seu reconeixement a diferents nivells, fins a l'assumpció de responsabilitats de gestió, científica i acadèmica. Una dada bibliomètrica de les que actualment s'utilitzen per palesar la visibilitat científica ho sintetitza prou bé: l'any passat la diferència de les mitjanes de l'índex *h* del col·lectiu de catedràtics i catedràtiques d'aquest àmbit no superava ni una dècima!

Certament, estem parlant d'un col·lectiu petit, amb dades que poden ser estadísticament poc significatives, però que no obstant això inciten a reflexionar sobre els factors que han contribuït a una situació d'igualtat de gènere insòlita tant en la universitat espanyola com en el context internacional. Què pot explicar aquest comportament tan diferenciat respecte a les tendències observades fora del nostre context? La joventut de la nostra Universitat ha estat segurament important, però no sembla el factor determinant si es compara amb la situació en altres institucions nascudes en la mateixa època. Cal deduir, doncs, que és algun altre factor el que ha contribuït a marcar la diferència.

Des de finals dels setanta, a la Delegación de la Facultad de Ciencias Químicas hi van venir a parar persones que havien fet els estudis en diferents universitats, algunes amb el doctorat ja defensat, amb una experiència en el treball de recerca i amb una certa maduresa científica ja adquirida que, tot i la clamorosa mancança de mitjans, van permetre iniciar una investigació d'actualitat en el context científic de l'època, amb una tutela nul·la o escassa de la universitat mare i de les seves facultats afins. Homes i dones que es van aplegar a Tarragona per raons personals ben variades, amb situacions incertes de PNN —la sigla per antonomàsia de la precarietat laboral a la universitat d'aquell moment— però que tenien l'ambició de desenvolupar de forma plena la seva professió universitària en un marc gairebé verge. La Ley de Reforma Universitaria, promulgada l'any 1983, va permetre consolidar places permanents de titulars d'universitat d'un bon nombre d'aquelles persones, en un procés que es va denominar *de idoneidad*. La incidència de la llei i d'aquest procés de

consolidació inicial va tenir, com és natural, un gran impacte en totes les universitats de l'Estat, però per al jove nucli tarragoní de ciències va marcar un abans i un després. Una característica d'aquell professorat és que, tot i les col·laboracions científiques que mantenia, no formava part de clans universitaris establerts amb pautes de comportament marcades per velles escoles i, per tant, comptava amb autonomia per generar les pròpies regles internes. Aquest és probablement un element clau en l'equilibri de gèneres històric —històric perquè ha estat continuat i perquè és infreqüent en altres contextos— del nostre àmbit a la URV.

És obvi que un context favorable no pot explicar per si sol que les dones d'aquest col·lectiu hagin assolit una alta qualificació universitària, hagin arribat a rebre el reconeixement extern, a assumir responsabilitats de direcció i de gestió, a ser cridades per organismes externs d'avaluació, molt abans que les consideracions de gènere fossin tingudes en compte. De la nostra experiència se n'extreu una primera conclusió inexorable: el treball, la voluntat i la confiança en les pròpies capacitats, en definitiva la implicació professional plena, assumint les dificultats de l'adopció personal de prioritats, és el que ens ha portat a les xifres de visibilitat i de paritat que hem assolit. I també una segona, igualment important: no ho hem fet soles: és just i necessari reconèixer que, al nostre entorn professional, hi ha hagut homes que han compartit amb nosaltres la feina sense distincions de gènere i amb els quals hem contribuït de manera conjunta a fer aquesta universitat.

És per això que el reconeixement que avui ens fa la URV a aquestes catorze dones que ens aplegàvem a la plaça Imperial Tàrraco en aquella Delegación, el volem estendre als nostres col·legues sense distinció de gèneres, i de forma molt particular als companys que vam tenir al costat durant aquells primers anys. Ens agradaria que les més joves veiessin en nosaltres un exemple estimulante que la igualtat professional no és una fita inabastable quan es té la voluntat d'assolir-la. Segurament és un bon moment, aquest dels 40 anys dels inicis dels estudis de Química a Tarragona, per fer en veu alta aquesta valoració positiva, com un assoliment més que mereix ser destacat en aquest 40è aniversari.

Reiterem al jurat de la Distinció i a la nostra institució l'agraïment per haver volgut donar avui rellevància i difusió a aquest missatge i agrairim al rector, que va ser estudiant nostre en aquells anys, que hagi volgut

presidir aquest acte. A totes les amigues i tots els amics que ens acompanyeu avui, us agraïm particularment que hi sigueu, la vostra presència ens fa particularment càlid aquest acte. Finalment, rebre aquesta distinció de mans de la Maria Antònia Ferrer, per qui sentim el més gran respecte i estima professional i personal, és per a totes nosaltres un gran honor. Moltes gràcies.